

problem of professional mobility. The notion of essential characteristics of socially - professional mobility as an important factor in the professional and social adaptation of a specialist in the modern working conditions. Identify the reasons that influence the change of professional activity, professional and personal development. Attention is focused on the role of social and professional mobility for the individual and its characteristics in the modern conditions.

Key words: mobility, social mobility, professional mobility, socially-professional mobility.

Стаття надійшла до редакції 13.04.2018 р.

Прийнято до друку 25.05.2018 р.

Рецензент – д.п.н., проф. Караман О. Л.

УДК 378:[614.253:005.336.2]-057.875(045)

Н. М. Самборська

ВИЗНАЧЕННЯ СТАНУ СФОРМОВАНOSTI СОЦІАЛЬНО-КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ЗІ СПЕЦІАЛЬНОСТІ «МЕДСЕСТРИНСТВО»

Реформування галузі охорони здоров'я України передбачає активну діяльність майбутніх фахівців зі спеціальності «Медсестринство» у сфері охорони здоров'я дітей, молоді та людей зрілого віку та вимагає сформованості у них достатнього рівня соціально-комунікативної компетентності, оскільки медичні працівники після закінчення навчального закладу працюватимуть у сфері «людина – людина». У державних документах про освіту («Концепція національного виховання студентської молоді», «Національна доктрина розвитку освіти України у ХХІ столітті») йдеться про формування особистості молодої людини як громадянина, наділеного здатністю до вияву активної соціальної позиції у відносинах з іншими суб'єктами професійного спілкування.

Медичні сестри, фельдшери, акушерки – це ті професії медичних працівників, які супроводжують людину упродовж її життя. Саме тому існує потреба в якісній підготовці кваліфікованих молодших медичних спеціалістів, бакалаврів та магістрів сестринської справи. Медична сестра для сучасної системи охорони здоров'я – це фахівець, який володіє навичками емпатії й асертивності, завжди виявляє доброзичливість, здатність відстоювати свої права, не порушуючи прав інших людей, активно взаємодіє в соціумі як громадянин і професіонал.

Актуальність дослідження обумовлена протиріччями, виділеними у процесі аналізу практики професійної підготовки майбутніх фахівців зі спеціальності «Медсестринство» під час навчання: між потребами

суспільства у кваліфікованих медичних сестрах – бакалаврах і магістрах, професійна підготовка яких здійснюється в медичних коледжах та інститутах та недостатньою розробленістю теоретичних та технологічних аспектів проблеми формування соціально-комунікативної компетентності у процесі вивчення гуманітарних дисциплін задля її реалізації в різних професійних умовах; між необхідністю розробки й реалізації педагогічних умов формування соціально-комунікативної компетентності студентів медичних коледжів (інститутів) та очевидною нестачею наукових досліджень в галузі соціально-комунікативної проблематики для майбутніх фахівців зі спеціальності «Медсестринство».

В останні роки у педагогічній науці активно розробляються загальні питання формування професійної компетентності медичних сестер (І. Радзівська, 2011); питання формування готовності студентів медичних коледжів до комунікативної взаємодії (С. Поплавська, 2010); підготовки майбутніх медичних сестер до санітарно-гігієнічного виховання школярів (О. Горай, 2008); розвитку професійно-творчих умінь студентів медичних коледжів (О. Кривонос, 2008); формування готовності студентів медичних коледжів до пропаганди й реалізації ідей здорового способу життя (В. Бабаліч, 2006); виховання у студентів медичних коледжів розради як духовної цінності (Л. Примачок, 2011); формування професійно-педагогічної компетентності медичних сестер сімейної медицини (З. Шарлович, 2010); формування милосердя як професійно-етичної якості майбутніх медичних працівників (О. Якиміва, 2013); формування професійно-етичної культури майбутніх медичних працівників (Ю. Колісник-Гуменюк, 2013) та ін.

Проте поза увагою науковців, на нашу думку, залишилися педагогічні характеристики соціально-комунікативної компетентності майбутніх медичних сестер як професійно важливої якості. Тому, метою нашої статті є представлення результатів емпіричного дослідження стану сформованості соціально-комунікативної компетентності майбутніх фахівців зі спеціальності «Медсестринство» у процесі вивчення гуманітарних дисциплін.

Стан сформованості соціально-комунікативної компетентності майбутніх фахівців зі спеціальності «Медсестринство» вивчався нами з метою виділення актуальності педагогічних перетворень, їх напрямів та умов у процесі вивчення гуманітарних дисциплін. На констатувальному етапі нами було використано діагностичні методики, які дозволяють комплексно оцінити рівень соціально-комунікативної компетентності студентів контрольних і експериментальних груп, а саме: Тест-опитувальник соціально-комунікативної компетентності Є. Рогова; авторський опитувальник рівня сформованості соціально-комунікативної компетентності майбутніх фахівців зі спеціальності «Медсестринство»; аналіз студентського есе «Формула ефективного професійного спілкування». Проведемо кількісний і якісний аналіз одержаних результатів дослідження.

Тест-опитувальник соціально-комунікативної компетентності Є. Рогова [1] використовується у психодіагностиці для багатofакторного вивчення особистісних якостей, які лежать в основі соціально-комунікативної компетентності, що відображає інтенсивність і результативність взаємодії із суб'єктами праці. Важливість, з нашої точки зору, використання тесту полягає у його апробованості, валідності й обґрунтованості факту кореляційних зв'язків з професійно важливими якостями фахівців сфери «людина – людина». Зокрема, І. Власкіною доведено наявність статистично значущої кореляції між ефективністю діяльності фахівців медичної сфери та терпимістю до невизначеності й відсутності тенденції до уникнення невдач, невпевненістю у собі й невмінням планувати [2]. Процедура тестування учасників експерименту передбачає оцінку обернених до компетентності якостей особистості. Аналіз одержаних експериментальних даних проводиться за шкалами: соціально-комунікативна дезадаптованість, нетерпимість до невизначеності, надмірне прагнення до конформності, підвищене прагнення до статусного зростання, орієнтація на уникнення невдач, фрустраційна інтолерантність. Зазначені шкали мають обернений по відношенню до соціально-комунікативної компетентності характер, тобто чим нижчий рівень їх прояву, тим вищим є рівень досліджуваної якості.

Отже, на констатувальному етапі дослідно-експериментальної роботи було встановлено, що кожний третій студент володіє низьким рівнем соціально-комунікативної компетентності (31,28% досліджуваних експериментальної групи та 29,95% учасників контрольної групи). Це підтверджує необхідності розробки дієвих інструментів формування соціально-комунікативної компетентності майбутніх фахівців зі спеціальності «Медсестринство» як основи наступної фахової взаємодії.

Аналіз результатів окремих шкал свідчить, що найбільші труднощі в професійному спілкуванні досліджувані зазнають у сферах нетерпимості до невизначеності (37,99% студентів експериментальної групи та 35,02% респондентів контрольної групи) та орієнтованості на уникнення невдач (35,75% і 34,01% досліджуваних обох груп відповідно). Тобто, майбутнім медичним сестрам складно орієнтуватися у ситуаціях, у яких результат взаємодії не є передбаченим, вони прагнуть уникнути труднощів та неприємностей, не схильні до конструктивного розв'язання складних ситуацій, остерігаються втрати міжособистісного статусу. Це вимагає у корекційній педагогічній діяльності у процесі вивчення гуманітарних дисциплін моделювання ситуацій фахового спілкування медичних працівників, які спрямовані на формування критичного мислення та реалістичного оцінювання результатів комунікацій.

Натомість, найвищі результати одержано за шкалою «Надмірне прагнення до конформності» (20,11% досліджуваних у експериментальній групі та 20,81% – у контрольній), що свідчить про наявність серед майбутніх медичних сестер тенденції до творчості, захисту власної точки зору, прагненні до самореалізації у спілкуванні та

професії. Це, на нашу думку, може слугувати основою до мотивації студентів при формуванні їх соціально-комунікативної компетентності.

Відповідно до теоретично обґрунтованої структури соціально-комунікативної компетентності майбутніх фахівців зі спеціальності «Медсестринство» був розроблений опитувальник для самооцінки досліджуваними за наступними критеріями: цілемотиваційним, пізнавальним, діяльнісним, оцінно-результативним.

За результатами самооцінки досліджуваних, 16,20% студентів експериментальної групи та 16,75% контрольної групи володіють високим рівнем соціально-комунікативної компетентності; й хоча найвища масова доля відповідей респондентів обох груп припадає на середній рівень сформованості досліджуваної якості, кожний третій студент низько оцінює свої результати (31,28% у експериментальній та 30,96% у контрольній групі).

Аналіз результатів за окремими критеріями свідчить, що найвище студенти оцінюють свій рівень компетентності за пізнавальним критерієм (більше 20% досліджуваних обох груп), а найнижче – за діяльнісним критерієм (менше 17% респондентів). Тобто, на констатувальному етапі експерименту було виявлено суперечність між рівнем знань майбутніх фахівців зі спеціальності «Медсестринство» щодо особливостей фахового спілкування та вміннями й компетенціями у досліджуваній сфері. Це потребує застосування корекційної педагогічної діяльності, спрямованої на розвиток умінь, навичок, компетенцій студентів шляхом застосування рольових і ділових ігор, інтерактивних вправ у процесі вивчення гуманітарних дисциплін. Загалом, рейтинг оцінювання студентами за різними критеріями соціально-комунікативної компетентності має такий розподіл: пізнавальний (20,67% у експериментальній та 20,81% у контрольній групах), цілемотиваційний (відповідно, 17,88% і 18,78% досліджуваних), оцінно-результативний (17,32% і 17,77% респондентів кожної групи), діяльнісний (16,20% і 16,75% майбутніх медичних сестер). Відповідно до кожного критерію організація процесу вивчення гуманітарних дисциплін на формуальному етапі експерименту вимагає методів, спрямованих на розвиток мотивації студентів щодо оволодіння високим рівнем соціально-комунікативної компетентності, адекватної самооцінки студентами своїх сильних і слабких сторін у процесі комунікативної взаємодії, сформованості умінь і навичок конструктивної поведінки у ситуаціях професійного спілкування.

Окремо на констатувальному етапі експерименту нами вивчалися цінності й цілі професійного спілкування у медичній сфері, а також врахування особливостей фахового спілкування з різними суб'єктами лікувально-оздоровчої справи та використання різних стратегій комунікативної взаємодії. Для цього, відповідно до програми дослідно-експериментальної роботи, нами було застосовано проєктивний метод –

написання студентами есе «Формула ефективного професійного спілкування» та подальший аналіз одержаних результатів.

Під час першого діагностичного зрізу на констатувальному етапі експерименту було встановлено, що майбутні фахівці зі спеціальності «Медсестринство» не визначають для себе цінність професійного спілкування, не послуговуються основними принципами ефективної комунікативної взаємодії. Так, лише 10,61% досліджуваних експериментальної групи та 11,68% респондентів контрольної групи мають високий рівень декларації цінностей професійного спілкування при написанні есе. При цьому 37% майбутніх медичних сестер обох груп демонструють знання цінностей професійного спілкування на низькому рівні. Це підтверджує результати діагностики за попередніми методиками щодо діяльнісного критерію соціально-комунікативної компетентності майбутніх фахівців зі спеціальності «Медсестринство».

Ситуація з визначенням цілей професійного спілкування на констатувальному етапі має ще нижче результати. Для переважної частини студентів важко визначити чіткі цілі фахових комунікацій та реалізовувати стратегії з їх досягнення. Низький рівень цілепокладання у процесі професійного спілкування притаманний 39,66% студентів експериментальної групи та 40,61% досліджуваних контрольної групи. Відсутність навичок цілепокладання не дозволяє майбутнім медичним сестрам налагоджувати конструктивну, орієнтовану на результативність взаємодію, що негативно впливає на рівень їх соціально-комунікативної компетентності.

Цікавим виявленим на констатувальному етапі фактом вважаємо відсутність у студентів усвідомлення особливостей різних суб'єктів спілкування у медичній сфері – колег, адміністрації, пацієнтів, родичів пацієнтів. Адже на вибір ефективної стратегії комунікативної взаємодії впливає не лише напрям медичної діяльності (профілактика, консультація, діагностика, посередництво, тощо), але й суб'єкти такої взаємодії. Крім того, при побудові комунікативної стратегії важливим є врахування не лише рівня спілкування, але й індивідуальних особливостей суб'єктів інтеракції. Це можливо лише за умови ґрунтовних психологічних знань майбутніх фахівців зі спеціальності «Медсестринство». Результати ж діагностики показали, що лише 11% студентів в обох групах мають високий рівень врахування особливостей суб'єктів комунікативної взаємодії. Інші досліджувані підходять до визначення суб'єктів спілкування узагальнено, не враховуючи різні сторони комунікативної взаємодії, без зазначення власних особливостей та якостей співбесідників. Така ситуація відображається на тому, що лише близько 13% досліджуваних гнучко використовують різні стратегії комунікативної взаємодії залежно від ситуації.

Узагальнення даних усіх застосованих методик діагностики дозволяє одержати результати дослідження рівня соціально-комунікативної компетентності майбутніх фахівців зі спеціальності

«Медсестринство» (див. табл. 1.) надійно, оскільки обрані методи комплексно визначають досліджувану якість (валідні психологічні методики, проєктивні тести, самооцінка студентів і аналіз документації).

Таблиця 1.

**Рівні соціально-комунікативної компетентності майбутніх фахівців
зі спеціальності медсестринство на констатувальному етапі
експерименту**

Рівні	Експериментальна група		Контрольна група	
	кількість студентів	у % від загальної кількості	кількість студентів	у % від загальної кількості
Високий	35	19,55	39	19,80
Середній	99	55,31	109	55,33
Низький	45	25,14	49	24,87
<i>Всього</i>	<i>179</i>	<i>100</i>	<i>197</i>	<i>100</i>

Як видно з одержаних на констатувальному етапі даних, менше 20% майбутніх медичних сестер мають високий рівень соціально-комунікативної компетентності (19,55% у експериментальній групі та 19,80% – у контрольній). Переважна більшість досліджуваних (55,31% і 55,33% відповідно) володіють середнім рівнем соціально-комунікативної компетентності. Майже кожний четвертий студент (25,14% у експериментальній та 24,87% у контрольній групах) мають низький рівень соціально-комунікативної компетентності.

Одержані результати вивчення стану сформованості соціально-комунікативної компетентності майбутніх фахівців зі спеціальності «Медсестринство» у процесі вивчення гуманітарних дисциплін свідчать про необхідність комплексних педагогічних перетворень, які дозволять підвищити досліджувану якість. Такими комплексними засобами може бути система педагогічних умов формування соціально-комунікативної компетентності майбутніх медичних сестер у процесі вивчення гуманітарних дисциплін, реалізована нами у середовищі експериментальних груп на формуальному етапі експерименту. Адже саме система педагогічних умов дозволить комплексно впливати на процес формування означеної компетентності у процесі вивчення гуманітарних дисциплін.

Таким чином, на констатувальному етапі експерименту нами було встановлено не достатньо задовільний стан сформованості соціально-комунікативної компетентності майбутніх фахівців зі спеціальності «Медсестринство». Виявлено, що значна частина студентської молоді володіє низьким рівнем соціально-комунікативної компетентності, що, передусім, визначається відсутністю у досліджуваних умінь вибору стратегії спілкування залежно від суб'єктів праці та їх особливостей.

Перспективи подальших наукових пошуків вбачаємо в необхідності оцінки впливу системи педагогічних умов на формування соціально-комунікативної компетентності майбутніх фахівців зі спеціальності «Медсестринство» під час вивчення гуманітарних дисциплін.

Список використаної літератури

1. **Рогов Е. И.** Настольная книга практического психолога в образовании : учеб. пособ. / Е. И. Рогов. – М. : Владос, 1996. – 529 с.
2. **Власкина И. В.** Корреляции профессионально важных качеств и эффективности профессиональной деятельности работников сферы «Человек – Человек» / И. В. Власкина // Образование и наука. – 2013. – №3 (102). – С. 75–87.

Самборська Н. М. Визначення стану сформованості соціально-комунікативної компетентності майбутніх фахівців зі спеціальності «Медсестринство»

У статті представлено результати констатувального етапу експерименту з визначення стану сформованості соціально-комунікативної компетентності майбутніх фахівців зі спеціальності «Медсестринство», що вивчався з метою виділення актуальності педагогічних перетворень, їх напрямів та умов у процесі вивчення гуманітарних дисциплін. Методичним інструментарієм діагностики слугували: Тест-опитувальник соціально-комунікативної компетентності Є. Рогова; авторський опитувальник рівня сформованості соціально-комунікативної компетентності майбутніх фахівців зі спеціальності «Медсестринство»; аналіз есе «Формула ефективного професійного спілкування». Подано результати кількісного та якісного аналізу дослідження; встановлено незадовільність стану сформованості соціально-комунікативної компетентності майбутніх медичних сестер. Зазначено, що комплексними засобами, що сприяють формуванню означеної компетентності може бути система педагогічних умов, яка дозволить комплексно впливати на процес формування соціально-комунікативної компетентності майбутніх фахівців зі спеціальності «Медсестринство» у процесі вивчення гуманітарних дисциплін.

Ключові слова: майбутні фахівців зі спеціальності «Медсестринство»; соціально-комунікативна компетентність; рівень сформованості соціально-комунікативної компетентності.

Самборская Н. Н. Определение уровня сформированности социально-коммуникативной компетентности будущих специалистов по специальности «Медсестринство»

В статье представлены результаты констатирующего этапа эксперимента по изучению уровня сформированности социально-коммуникативной компетентности будущих специалистов по специальности «Медсестринство». Исследование проводилось с целью выделения актуальности педагогических преобразований, их направлений и условий в процессе изучения гуманитарных дисциплин. Методическим инструментарием диагностики были: Тест-опросник социально-коммуникативной компетентности Е. Рогова; авторский опросник уровня сформированности социально-коммуникативной компетентности будущих специалистов по специальности «Медсестринство»; анализ эссе «Формула

ефективного професійного об'єднання». Представлені результати кількісного і якісного аналізу дослідження; встановлено неудовлетворительний рівень сформованості соціально-комунікативної компетентності майбутніх медичних сестер. Визначено, що комплексними засобами, що сприяють формуванню означеної компетентності може бути система педагогічних умов, яка дозволить комплексно впливати на процес формування соціально-комунікативної компетентності майбутніх спеціалістів по спеціальності «Медсестринство» в процесі вивчення гуманітарних дисциплін.

Ключевые слова: майбутні спеціалісти по спеціальності «Медсестринство»; соціально-комунікативна компетентність; рівень сформованості соціально-комунікативної компетентності.

Samborska N. Determination of the Formation Level of Social-Communicative Competence of Future Specialists with Specialization in «Nursing»

The article presents the results of the ascertaining stage of the experiment that was set to reveal the formation level of social-communicative competence of future specialists with specialization in «Nursing». The research was conducted with the purpose of highlighting the relevance of pedagogical transformations, their directions and conditions in the process of studying humanitarian disciplines. For diagnostic were used some methodological tools. Test-questionnaire of social-communicative competence by E. Rogov. The analysis was carried out according to the following scales: social-communicative disadaptation, intolerance to uncertainty, excessive desire for conformity, increased desire for status, an orientation towards avoidance of failures, frustration intolerance. Author's questionnaire of the formation level of social-communicative competence of future specialists with specialization in «Nursing» was used by students for self-scoring of following criteria: targeting, cognitive, practical, estimative- resultative. The results of the projective method - the students' essay "The Formula of Effective Professional Communication" – were analyzed. The results of quantitative and qualitative analysis of the research are presented and the unsatisfactory level of formation of the social-communicative competence of future nurses has been established. It is determined that the system of pedagogical conditions can influence on the process of formation of social-communicative competence of future specialists with specialization in «Nursing» in the process of studying humanitarian disciplines.

Key words: future specialists with specialization in «Nursing»; social-communicative competence; formation level of social-communicative competence.

Стаття надійшла до редакції 23.04.2018 р.

Прийнято до друку 25.05.2018 р.

Рецензент – д.п.н., проф. Харченко С. Я.